

BALKAN SAVAŞLARI SONRASINDA YUNANİSTAN'DA KALAN TÜRK ESİRLER MESELESİ*

The Question of Turkish Prisoners in Greece after the Balkan Wars

Nebahat Oran ARSLAN**

Fadimana FİDAN***

ÖZET

Büyük savaşlar doğurduğu sonuçlar itibari ile kazanan ve yenilen devletler için unutulmaz olur. Onları büyük ve unutulmaz kılan kazanılan toprak parçası, kaybedilen insan gücü ve vatandır. Balkan Savaşları da Osmanlı Devleti için vatan kaybetmenin yanında yüzbinlerce insanın ölümüyle baş başa bırakılması anlamını taşır. Balkan Savaşlarına katılan bütün devletlerin tek amacı Türk-Müslüman varlığını bu topraklardan çıkarmaktır. Özellikle Yunanistan'la olan mücadele bunlar arasında daha çok dikkat çekmektedir. Çünkü; Yunanistan bir milleti silme adına bu savaşa girmiştir. Onların savaş sırasında ve sonrasında soydaşlarımıza yaptıkları eziyetler hafızalardan silinmeyecek görüntüler bırakmıştır. Sivil, asker herkes eşit bir şekilde Yunan mezaliminden payını almıştır. Yunanistan'ın eşitlik, hak ve özgürlük kavramlarından anladığı, aldığı topraklardaki halka eşit seviyede eziyet etme ve öldürmekten ibaretti. Uluslararası hukuku hiçe sayan, dünya kamuoyunu yanıltmaya çalışan Yunanistan'ın elinde bulundurduğu savaş esirleri bu mezalimin en önemli kanıtıydı.

Anahtar Kelimeler; Balkan Savaşları, Yunanistan, Osmanlı Devleti, Savaş Esirleri, Uluslararası Hukuk.

ABSTRACT

Great wars and their effects on the winning and defeated sides are unforgettable for them. What makes them unforgettable are gained pieces of territory, the loss of human power and the homeland. The Balkan wars mean for the Ottoman Empire leaving hundreds of thousands people to death, in addition to loss of lands. The sole purpose of the allied Balkan states in the Balkan Wars was to eliminate the Turkish-Muslim presence there. The struggle with Greece attracts more attention in particular. Greece entered to the war in order to eliminate a

* Bu makale III. Uluslararası Türk Şöleni Sempozyumunda bildiri olarak sunulmuştur.

** Yrd. Doç. Dr., Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

*** Arş. Gör., Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

fadimana.fidan.celik@gmail.com

nation. During the war and post-war period, the persecutions to the Turks left unforgettable memories in the minds. Both civilians and military staff were persecuted. What Greece understood from the concepts of equality, rights, and freedom was to persecute and kill everybody in the territories that they invaded. The retained war prisoners were the proof of this persecution of Greece, which disregarded international laws and which tried to mislead the world public opinion.

Keywords; *Balkan Wars, Greece, Ottoman Empire, war prisoners, international law.*

Yeryüzünde uluslararası ilişkilerin odak noktasını savaşlar teşkil etmiştir. İnsanlık tarihi, toplumlar arasında meydana gelen sayısız savaşlara şahit olmuştur. Savaşın en önemli sonuçlarından, belki de en önemli problemlerinden biri, savaş esirlerinin durumu olmuştur. Tarih boyunca yapılan bu mücadeleler sonucunda, insanların bazıları öldürülmüş bazıları da savaşın galibi tarafından esir alınmışlardır. Savaş sonrası alınan esirler doğal olarak savaş esirlerinin hukukunu gündeme getirmiştir. Savaş esirlerinin hukukuna tarihi süreç içerisinde bakıldığında iç açıcı bir durum karşımıza çıkmamaktadır. Tarihin bilinebilen zamanlarından bugüne gelen çizgide esirler; derilerinin yüzülmesi, fillere ezdirilme, çeşitli uzuvlarının kesilmesi, işkence, öldürülme ve köleleştirme gibi ağır muamelelere maruz kalmışlardır. Uluslararası hukukun ortaya çıkışı ve gelişmesine paralel olarak son bir yüzyıl içinde savaş usul ve kuralları alanında ileri adımlar atılmış esirlere uygulanacak muameleler insani boyutlar kazanmıştır. Bununla birlikte uluslararası ilişkilerde hala güç ve kuvvet dengelerinin önemli rol oynaması, uluslararası hukukun uygulanması konusunda büyük güçlüklerle ve çifte standartlara yol açmıştır¹.

1912-1913 yıllarında iki safha halinde meydana gelen ve Osmanlı Devleti'nin Avrupa'dan tasfiyesine sebep olan Balkan Savaşları da esirler için insanî muamele yapılması hakkında alınan kararların hiçe sayıldığı en önemli savaşlardandı. Balkan Savaşları sonucunda Balkan Devletleri'nin Osmanlı Devleti'ne ait Rumeli topraklarını işgal etmeleriyle buralarda yaşayan Türkler çeşitli zulüm ve baskılarla karşı karşıya kaldı.

Balkan Savaşları'nda Bulgar, Sırp, Yunan ve Karadağlıların yaptıkları gayri insanî muameleler üzerinde bugüne kadar yeterince durulmamıştır. Balkan Savaşları'nda Bulgarların yaptıkları zulümlere dair bir doktora tezi hazırlanmış; ancak Yunan, Sırp ve Karadağlıların yaptıkları mezalimden bahseden ilmi nitelikli yeterince çalışma yapılmamıştır. Esirler konusunda ise I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele baz alınarak çeşitli doktora ve yüksek lisans tezleri hazırlanmıştır². Arşivlerde Balkan savaşları sonrasında yaşanan esir meselesi ile ilgili oldukça fazla doküman olmasına rağmen hiçbir teze konu olmamıştır. Bu açıklığa dikkat

¹ Abuzer Fidan, **İslâm Hukukunda Esirlerin Statüsü**, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Van 2009, s. IV.

² Mehmet Çanlı, **Millî Mücadele Döneminde Türk-Yunan Esirleri ve Mübadelesi (1920-1923)**, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1993.

çekmek ve bu açıklığı bir nebze olsun kapatmak amacıyla çalışmanın konusunu esirler oluşturacaktır.

Balkan Savaşları

1912-1913 yıllarında meydana gelen Balkan Savaşları Şark Meselesi'nin bir uzantısıdır. Şark Meselesi'nin kökeninde Osmanlı Devleti'ni Balkan topraklarından atmak, Osmanlı toprakları üzerinde yaşayan Hıristiyanlara imtiyazlar vererek bağımsız olmalarını sağlamak vardı. Avrupalı Devletlerin Şark Meselesi'ni kendi siyasi çıkarlarına göre çözmek istemeleri, 1908'de Bosna-Hersek'in Avusturya-Macaristan tarafından ilhakı, Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmesi ve yeni kurulan Balkan Devletleri'nin topraklarını genişletmek istemeleri bu arada İtalya'nın Trablusgarb'ı işgali ve Arnavutluk isyanının Osmanlı Devleti'ni meşgul etmesi Balkan Savaşları'nın çıkmasını hızlandırmıştı³.

Balkan Devletleri arasında ittifakın gerçekleşmesinde en büyük rolü, Osmanlı Devleti'ne karşı Panslâvizim politikası izleyen Rusya'nın Belgrad Büyükelçisi üstlendi. Büyükelçi Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ'ın Osmanlılara karşı ittifak yapmalarını sağladı. 1912 senesinde önce Bulgar-Sırp, ardından Bulgar-Yunan ve son olarak Karadağ'ın Bulgaristan ile anlaşmasıyla ittifak tamamlandı. Osmanlı Devleti barışı korumaya çalışırken 7 Ekim 1912'de Karadağ, ardından 17 Ekim 1912'de Bulgaristan ile Sırbistan ve bir gün sonra da Yunanistan Osmanlı Devleti'ne karşı savaş açtı⁴.

Osmanlı Devleti Balkan Savaşı'nda Bulgarlara karşı Doğu ordusu; Sırlara, Yunanlılara karşı Batı ordusu olmak üzere iki ordu oluşturdu. Balkan Harbi sırasında Osmanlı kuvvetlerinin en zayıf cephesi Yunan yani Güney cephesi oldu⁵.

Dört devlete karşı savaşmak zorunda kalan Osmanlı Devleti'nde iç çekişmeler ve iktidar kavgalarının olması yeteri kadar hazırlık yapmasına engel oldu. Bu yüzden savaşın hemen başında Osmanlı orduları mağlup olmaya başlamış, sadece Edirne, Yanya ve İşkodra düşmana karşı direnebilmişti. Bulgarların Çatalca'ya kadar ilerlemesi ve üç şehir dışında bütün Rumeli'nin kaybı üzerine Sadrazam Gazi Ahmed Muhtar Paşa istifa ettirilerek, Kâmil Paşa hükümeti kurulmuştu. Yaşanan hükümet değişikliği de savaşın neticesini değiştirmemiş, Balkan Devletleri'yle barış görüşmeleri başlamıştı. Direnişte olan üç şehir Osmanlı Devleti ile ikmal bağlantılarının kaybedilmesi yüzünden teslim oldu. 3 Mayıs 1913'de Balkan Devletleri ile Osmanlı Devleti arasında Londra Barış Antlaşması imzalandı. Böylece Osmanlı Devleti Midye-Enez hattının batısında kalan bütün Rumeli topraklarını kaybetti⁶.

³ Komisyon, **Doğuştan Günümüze İslam Tarihi**, C. 12, Çağ Yayınları, Ankara 1998, s. 162; İbrahim Sezgin, "Balkan Savaşları Sonrası Yunanistan'ın Soydaşlarımıza Karşı Sürdürdüğü Politika", **Askeri Tarih Bülteni**, S. 38, Genel Kurmay Basımevi, Ankara 1995, s. 102.

⁴ Rifat Uçarol, **Siyasi Tarih (1789-1994)**, Filiz Kitapevi, İstanbul 1995, s. 432. İbrahim Sezgin, "Balkan Savaşları Sonrası Yunanistan'ın Soydaşlarımıza Karşı Sürdürdüğü Politika", **Askeri Tarih Bülteni**, S. 38, Genel Kurmay Basımevi, Ankara 1995, s. 102.

⁵ İbrahim Artuç, **Balkan Savaşı**, Kastaş AŞ. Yayınları, İstanbul 1988, s. 107.

⁶ Yusuf Hikmet Bayur, **Türk İnkilâbı Tarihi**, C. II, Kısım II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991, s. 1 vd.; İbrahim Sezgin, **agm**, s. 102.

Balkan Devletleri Osmanlı Devleti'nden aldıkları toprakları paylaşamayınca aralarında ikinci bir Balkan Savaşı patlak verdi. Osmanlı Devleti bundan istifa ederek Edirne'yi Bulgaristan'dan aldı. Böylece Osmanlı Devleti'nin sınırı Meriç Nehri'ne kadar uzanmış oldu. Bu savaşlardan sonra Osmanlı Devleti 29 Eylül 1913'de Bulgaristan, 14 Kasım 1913'te Yunanistan, 13 Mart 1914'te de Sırbistan ile barış antlaşması imzaladı⁷.

Balkan Savaşında Osmanlı ve Yunan Ordusu

Savaş başında Osmanlı Devleti'nin bölgede yaklaşık 276.000 askeri vardı. Buna mukabil Balkan Devletleri'nin ordularındaki asker sayısı, Osmanlı Devleti'nin asker sayısından daha fazlaydı. Yunan ordusu barış zamanı 25.000 askerden ibaret iken savaş zamanında bu sayıyı 110.000'e kadar yükseltmişti. Yunanistan'ı diğer Balkan Devletleri'nden ayıran özelliği, kayda değer donanması bulunan tek devlet olmasıydı. Bununla birlikte Yunan ordusunun sekiz kadar uçağı bulunmaktaydı⁸. Başka bir kaynağa göre savaşa katılan Yunan ordusunda 192.000 asker vardı; bunlardan 82.000'ni Makedonya'da, 52.000'i Epir'de, 18.000'i de adalardaydı. 10 Nisan 1913'e kadar Yunanistan 480 milyon Frank masraf etmişti⁹.

Yunanistan iki ordu ile savaşa girdi. Birinci ordunun hedefi Tesalya'yı ve özel olarak Selanik'i Bulgarlardan önce işgal etmektir. İkinci Yunan kuvveti de Epir ordusuydu. Bu ordunun hedefi Güney Arnavutluk'taki Yanya kentiydi. Osmanlı ordusunun Tesalya'daki kuvveti yaklaşık 40.000 kişiydi. Epir'de ise 18.000 askerden oluşan iki piyade tümeni vardı. Osmanlı Devleti'nin temel stratejisi şehri savunma üzerine kuruluydu. Tesalya'daki Osmanlı savunmasında Yunan kayıpları 187 ölü ve 1.027 yaralıya ulaşırken, Osmanlı ordusu 700 ölü ve 701 esir vermişti. Bu ilk karşılaşmadan sonra Osmanlı ordusu geri çekilmeye başladı. Ana hedefleri Selanik olan Yunanlılar, Yenice Vardar üzerindeki Osmanlı kuvvetleri tarafından durduruldu. Yunanlılar 1200 ölü ve yaralı vermelerine rağmen mevziyi geçerek Selanik yolunu kendilerine açtı. Osmanlı kayıpları ise ölü ve yaralı olarak 1.960 kişiydi¹⁰.

Yanya'nın direnişi ve askerlerin esir düşüşü ile ilgili olarak Yanya Kolordu Komutanı Esad Bey ile Yunan Mükâleme Subayı Konstantin arasındaki mektuplaşma ilgi çekicidir. Yunan Mükâleme Subayı Görice'de kazandığı zafere atıfta bulunarak Yanya'nın da sonunun bu olacağını, direnişin bir çözüm olmayacağını ve teslim edilmesi halinde askerlerin bütün mühimmatlarıyla beraber Preveze'den Anadolu sahillerine çıkarmayı teklif etti. Esad Bey ise teslimin ancak savaş ile olabileceğini, eğer kanın akmasını istemiyorlarsa geri çekilmelerini söylemişti¹¹. Ancak direnişin başarısız olması 33.000 Osmanlı askerinin esir düşmesine neden oldu. Bunlardan 800'ü subay, 6.000'ni yaralı ve bu esirlerin çoğu da hastaydı¹².

⁷ Agm, s. 103.

⁸ Necdet Hayta-Togay Seçkin Birbudak, **Balkan Savaşları'nda Edirne**, ATASE Yayınları, Ankara 2010, s.20- 22.

⁹ Aram Andonyan, **Balkan Savaşı**, Çev. Zaven Biberyan, Aras Yayıncılık, İstanbul 1999, s. 430.

¹⁰ Richard C. Hall, **Balkan Savaşları**, Çev. Tanju Akad, Homer Kitapevi, İstanbul 2003, s. 78-79.

¹¹ Ergun Hiçyılmaz, **Esir Kampları Bana Biraz Hürriyet Yollar Mısın?**, Beyaz Balina Yayınları, İstanbul 2001, s. 81-82.

¹² Aram Andonyan, **age.**, s. 421.

Savaş sonunda Yunanistan; Epir bölgesi, Selanik, Drama, Kavala ve Güney Makedonya'nın büyük bir kısmını elde etti¹³. Selanik teslim edilmeden önce Yunanistan'la anlaşma masasına oturan Hasan Tahsin Paşa protokolü imzalayarak Yunanistan'ın Türk askerine esir muamelesi yapmasını kabul etti. Ancak esir edilen Türk subayları kılıç taşıyabileceklerdi. Ayrıca masrafı Osmanlı Devleti'ne ait olmak üzere, askerler, Yunan gemileriyle Anadolu'ya nakledilebileceklerdi¹⁴. Selanik teslim edildiğinde 26.000 Türk askeri Yunan esaretine geçti¹⁵.

Yunanistan, daha kuruluşundan itibaren Osmanlı'ya karşı hasmâne bir tutum izleyerek topraklarını genişletme amacını güttü. Sonraları "*Megali İdea*" adını alacak olan bu politikanın karşılığını da ziyadesiyle gördü. Nitekim 1864 yılında İngiltere tarafından "*Yedi Adalar*"ın hibesiyle topraklarını 47.516 km'den 50.211 km'ye çıkaran Yunanistan, 1881 yılında da Tesalya'yı alarak yüzölçümünü 63.606 km'ye ulaştırdı. Ancak bu yayılmacı politikanın asıl semeresini Balkan Savaşı sırasında görerek topraklarının yüzölçümünü 121.794 km'ye çıkarttı¹⁶.

Esir Kavramı ve Devletler Hukukunda Esir

Arapça'da savaş tutsağı anlamında kullanılan esir kelimesi esr veya isâre masdarı "işar" (ip, bağ) ile bağlamak anlamına gelir. Esir kimse tutulup bağlandığı için bu şekilde adlandırılmış olup bununla irtibatlı olarak iple bağlanmasa bile tutulup, alıkonulan herkes için bu kelime kullanılmıştır. Esirin çoğulu esrâ, usârâ ve esârâdır¹⁷.

Savaş esiri kavramı, savaş esnasında ele geçirilen, düşmanın resmî ordusuna mensup ve statüleri devletlerarası sözleşmelerle garanti altına alınmış, savaşçı unsurları ifade eder. Ancak esir alınacak unsurların, düşman ordusuna ait resmî üniformayı giymesi şart değildir. Düşmana karşı silahlı çatışmaya giren sivil güçler veya herhangi bir askerî güçle ilintisi olan silahsız insanlar da esir edilebilir¹⁸. İslâm dini de düşmana yardım edemeyecek veya çocuk yapamayacak çağdaki yaşlı erkeklerle bu durumda olan kadınların, din adamlarının ve inzivaya çekilmiş kimselerin esir alınmalarının bir anlamı olmadığını ancak karşılıklarında esir mübadelesi yapma düşüncesiyle alıkonulabileceklerini söylemektedir¹⁹

Esir konusu bütün devletlerin ilgilendiği uluslararası bir sorundur. Savaş esnasında alıkonulan savaş esirlerine yönelik olarak ilk devirlerden beri öldürmek, zorlu işlerde çalıştı-

¹³ İbrahim Sezgin, *agm.*, s. 103.

¹⁴ Nuri Yavuz, "Birinci Balkan Harbi ve Selanik'in Kaybı", *Akademik Bakış*, C. I, S. 2, Ankara 2008, s. 147.

¹⁵ Richard C. Hall, *age.*, s. 82.

¹⁶ Mehmet Yılmaz, "Balkan Savaşlarından Sonra Türkiye'den Yunanistan'a Rum Göçleri", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 10, Güz 2001, s. 15.

¹⁷ Ahmet Özel, "Esir", *DİA*, C. XI, İstanbul 1995, s. 382.

¹⁸ Nebahat Oran Arslan, *Birinci Dünya Savaşında Türkiye'deki Rus Savaş Esirleri*, IQ Yayınları, İstanbul 2008, s. 33-34.

¹⁹ Ahmet Özel, *İslâm Devletler Hukukunda Savaş Esirleri*, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1996, s. 54-57.

rlmak gibi çeşitli uygulamalar söz konusuydu. Bu sorunun çözümü adına 16. yüzyıldan beri bir dizi fikirler çıkmış ve uygulanmıştı.

Balkan Savaşları öncesinde en erken esir konusu 1864 senesinde Yunanistan ve Osmanlı Devleti'nin de katıldığı on iki Avrupa Devleti tarafından imzalanan Cenevre Protokolü'nde yer almış ve savaşta hastaların ve yaralıların durumlarının iyileştirilmesi amaçlanmıştı. Bu amaç, 1906 senesinde imzalanan protokolde gerçekleştirildi²⁰. Cenevre Protokolü'nün aynen kabul edildiği 1907 yılında gerçekleştirilen II. Lahey Konferansı'nda imzalanan sözleşmelerden IV. Sözleşmede esirlerin durumlarıyla ilgili hükümler 17 maddede toplandı²¹. Sözleşmelerde esirlerin durumları ve ne şekilde esir edileceklerine dair maddelerden bazıları ise şu şekildeydi: Esir, şahsın değil devletindir, savaş esirleri subaylar hariç, rütbe ve savaş kabiliyetine göre işçi olarak kullanılabilirler. Bu işlerden kazandıkları paraları devlet onların iâşesinde kullanacaktır. Esirlerin iâşesini sağlamak devlete aittir. Esirler yorucu işlerde çalıştırılmazlar. Esir subaylar ise kendi hükümetleri karşılamak kaydıyla aynı rütbedeki subayların ücreti kadar maaş almalıdırlar²².

Lahey Konferansı'nın IV. Sözleşmesi'nin 14. Maddesi'nde tarafsız ülkelerde esirlerle ilgili olarak istihbarat ve esir komisyonlarının kurulması yer almaktadır. Konuyla ilgili görüşler çeşitli konferanslarda dile getirilmişse de en son 1912'de Washington'da toplanan IX. Kızılhaç Konferansı'nda her memlekette Kızılhaç ve Hilâl-i Ahmer'e bağlı birer esir komisyonunun kurularak harp esirleriyle ilgili işlere bakması tavsiye edilmişti. Balkan Savaşı başladığı zaman, Uluslararası Kızılhaç Komitesi, Belgrad'da Uluslararası Kızılhaç Esir Komisyonu'nu kurarak bu konuda ilk faaliyeti başlattı. Hilâl-i Ahmer, Cenevre Kızılhaç Merkezi'nin 16 Kasım 1912 tarihli yazısıyla bu komisyonun varlığından haberdar olduktan sonra Merkez Heyeti üyelerinden Kasım İzzeddin, Rıfat ve Haydar Beylerden oluşan bir Esir Komisyonu kuruldu ve komisyon, 14 Aralık'ta çalışmalarına başladı²³. Komisyonların en önemli görevi esirlerin listelerini tutarak karşılıklı alınıp verilmesini sağlamaktı. Aynı konferansta Postane Müdüriyetlerinin savaş boyunca esirlerin aileleri ile olan haberleşmelerini sağlaması da kararlaştırıldı²⁴. Alınan kararlar, imzacı devletlerce uyulması zorunlu kararlar olmadığı gibi, bağlayıcı niteliği de yoktu. Ancak, 11 Eylül 1907'ye kadar sözleşme ve bildirimleri onaylamayan devlet kalmadı²⁵. Son bir asır içinde savaş hukukunda görülen önemli gelişmeler sayesinde savaş esirlerine uygulanacak muameleler iyileştirilmiştir. Ancak savaş şartlarında alınan kararları uygulayacak kişi ve kurumların maddî ve manevî müeyyideden mahrum olması umulan sonucu vermemiştir²⁶.

²⁰ Engin Berber, "Türk-Yunan Savaşından Sonra Sivil Tutukluların ve Savaş Tutsaklarının Değişimi", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, S. IV, Ege Üniversitesi Yayinevi, İzmir 1989, s. 110.

²¹ Ahmet Özel, *age.*, s. 98.

²² Nebahat Oran Arslan, *age.*, s. 43-46.

²³ Mesut Çapa, "Balkan Savaşında Kızılhaç (Hilâl-i Ahmer) Cemiyeti", *OTAM*, S. 1, Ankara 1990, s. 102.

²⁴ Nebahat Oran Arslan, *age.*, s. 53-58.

²⁵ Engin Berber, *agm*, s. 110.

²⁶ Ahmet Özel, *age.*, s. 102.

Balkan Savaşlarında Hilâl-i Ahmer

Balkan Savaşları'nda Hilâl-i Ahmer, muhasara altında olan şehirlerde ve İstanbul'da yurda dönen askerlerin tedavisi için hastaneler açtı. Yunan işgali altında olan İşkodra, Manastır ve Yanya'da 100 yataklı hastane açmak istediyse de işgal altında kalan Yanya ve Manastır'da bu mümkün olmadı. İşkodra'da 100, Selanik'de 200 yataklı hastane açıldı. Yardım gidemeyen askerlerin yurda nakli için "Mecruheyn Askeriye Nakliye Komisyonu" Şehr-i Emaneti tarafından kuruldu ve Hilâl-i Ahmer bu nakil için Şehr-i Emaneti'ye 7.500 Osmanlı Lirası verdi. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti düşmanın izin vermediği yerlere giremiyordu. Buralardaki Türk askeri için diğer devletlerin yardım kuruluşlarına başvurulmak suretiyle esirlere yardım edilmek istedi. Ancak Avrupalı Devletlerin Kızılhaçları da Yunan engeline takıldı²⁷.

Hastaneler Hilâl-i Ahmer'e ait bir müessese olmasına rağmen işgalden ancak yabancı doktor ve konsoloslukların tavassutlarıyla kurtulabildi. Bu hastanelerden biri olan Selanik'teki hastane Balkan Harbi'nin başında Belgrad'da kurulan Uluslararası Kızılhaç Esirler Komisyonu'nun tavsiye ettiği İsviçre asıllı Selanikli Tacir Feridolinye'nin başkanlığında Hilâl-i Ahmer adına idare edildi. Hastanede, esir ve yaralı askerlerden başka göçmen hastalar da tedavi edildi²⁸. Balkan Harbi'nde, Kızılay'ın tesis ettiği hastanelerde 36.772'den fazla hasta ve yaralı tedavi edilmişti. Hastane kayıtlarının düşman eline geçmesinden dolayı İşkodra, Yanya, Edirne, ve Üsküp'te bulunan hastanelerde ve diğer bazı hastanelerde ne kadar hasta ve yaralı tedavi edildiğini öğrenmek mümkün olamadı²⁹.

Hilâl-i Ahmer'in önemli yardımlarından biri de Türk harp esirlerinin listelerini Belgrad'daki Uluslararası Esir Komisyonu aracılığı ile elde ediyor ve aynı zamanda, Hariciye Nezareti'nin bildirdiği yabancı esirlerin adlarını da bu komisyona gönderiyor olmasıydı. Ancak Yunanistan tarafından gönderilen listeler tam değildi. Hilâl-i Ahmer'e gelen listeler içinde sadece 725 subayın ismi geçiyordu. Hilâl-i Ahmer, esir listeleri geldikçe üseranın isimlerini gazetelerde yayınlıyarak bunların yakınlarını haberdar ediyordu. Daha sonra tamamlanan listelere göre Yunanistan'da 60.000 Türk harp esirinin bulunduğu anlaşılmıştır³⁰.

Türk Esirlerin Yunanistan'da Kaldığı Kamplar:

Yunanistan Hükümeti ile Osmanlı Devleti arasındaki görüşmeler Paris Balkan Umur-ı Maliye Komisyonu aracılığı ile yapılyordu³¹. Esirlerin kaldığı kamplar ve esirlerin mevcutları bu komisyona Yunan Hükümetince gönderiliyordu. Esir mevcutlarının bilinmesi; subayların maaşları, işe masrafları ve esir ailelerine verilecek olan tazminatın belirlenmesi için çok önemliydi.

²⁷ **Osmanlı Hilâl-i Ahmer Mecmuası**, "Hilâl-i Ahmer'in Balkan Harbi'ndeki Faaliyeti", Sene 1, Sayı 1, Basım Tarihi 15 Eylül 1921, Ahmed İhsan ve Şürekası Matbaacılık Osmanlı Şirketi, s. 20-23.

²⁸ Mesut Çapa, **agm.**, s. 93.

²⁹ **Agm.**, s. 96.

³⁰ **Agm.**, s. 102.

³¹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Hariciye Nezareti Hukuk Müşavirliği İstişare Odası (BOA. HR. HMS. İŞÖ), 25/2, s. 5.

Yanya Kuvve-i Askeriyesi Sabık Kumandanı Esad Paşa Atina'da esir bulunduğu süre zarfında esirlerin isim ve rütbelерinin yer aldığı, cetveller hazırlamıştı. Bu cetveller esirleri teslim eden Yunan zabitanı ile Osmanlı zabitanı tarafından imza edilmişti³².

Atina Antlaşması'nın imzalanmasıyla birlikte esirlerin kaldıkları kampların isimleri, kaplardaki esir mevcudu ve sevk edilen esir sayısının yer aldığı ayrıntılı bir cetvel hazırlandı. Bu kamplar; Golos, Larissa (Yenişehir), Kardıçe, Tırnavos (Tırnova), Trikkala (Tırhala), Almiros (Ermiye), Korfu, Rafta, Misolongi, İstanköy, Narda, Ayamavra, Yanya, Patras, Pirgos, Nafpaktos, Korint, Pilos (Navarin), Kalamata, Monemvasia, Nauplia, Argos, Tripolis, Yoru, İzra, Makronis, Khalkis (Ağrıboz), Senilira, Almiye, Eppa idi. Bu esir kamplarının dışında esir sayısı az olan kamplar da vardı. Bunlar cetvellerde "mahalli muhtelifen" denilmek suretiyle isimleri yazılma gereği duyulmamıştır³³. Buna göre 30'dan fazla kamp mevcuttu.

Kamplar üseranın anlatımlara göre birkaç barakadan oluşan sağlıklı yerlerdi. Ülkenin çeşitli yerlerinde bulunan kampların kuruldukları yerler genellikle dağlık alanlardan seçilmişti. Bu şekilde hem esirlerin kaçma riski azaltılıyor hem de aileleri olan irtibatları en aza indirgeniyordu. Kamplarda güvenliği Yunanlı zabitler yerine getiriyordu. Kapma yürüyüş sırasında ve kapların sağlık koşulları nedeniyle hastalanan esirlerin tedavisi için ise Yunanlı doktorlar bulunuyorsa da yaşlı ve işinin ehli olmayanlardan seçilmişlerdi³⁴.

Esir Mevcudu

31 Mart 1913 tarihli hazırlanan ilk cetvelde Yunanistan'da bulunan esir toplamı 80.000 kişiydi. Bunlardan 10.000'ni sağlıklı koşullarda kalmaktan, açlıktan, salgın hastalıklardan ölmüş ya da kasten öldürülmüştü. 15.000'ni ise farklı milletten olduğu için memleketlerine gönderilmişti. Bu tarihten sonra Yunanistan'da bulunan Osmanlı harp esiri 55.000 kalmıştı³⁵. 2 Temmuz 1913 tarihli cetvelde hayatını kaybeden esir sayısının 15.000'e çıkmış olduğu görülmektedir. Bu durumda Yunanistan'da kalan esir sayısı üç ay gibi kısa sürede 50.000'e düşmüştü³⁶.

14 Kasım 1913 tarihli cetvelde Yunanistan'ın çeşitli şehirlerindeki 30 kamp sıralanmakta ve kamplardaki esir mevcudu verilmektedir. Bu kamplarda 1.448'i zabitan, 5.357'si küçük zabitan, 33.548'i nefer³⁷, 43 polis³⁸, 1 Mutasarrıf olmak üzere toplam 40.384 asker bulunuyordu. Ayrıca kampta 682 sivil üsera³⁹ vardı. Bunun 42'si dokuz ila on beş arasındaki

³² BOA., HR. HMŞ. İŞO, 25/2., s. 11/1.

³³ BOA. HR. HMŞ. İŞO., 25/2, s. 7.

³⁴ İfham Gazetesi, 21 Kanûn-i Sâni 1913, Numara:177.

³⁵ BOA. HR. HMŞ. İŞO, 25/2, s. 11.

³⁶ BOA. HR. HMŞ. İŞO. 25/2, s. 5.

³⁷ BOA. HR. HMŞ. İŞO. 25/2, s. 7.

³⁸ BOA. Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumi Muhâsebe Kalemi Defterleri (DH. EUM. MH.), Dosya No: 53, 6 Ca.1331.

³⁹ Sivil esirler için Üsera-i Osmaniyye tabiri de kullanılmaktadır. Bkz. Cemil Kutlu, **I. Dünya Savaşında Rusya'daki Türk Esirleri ve Bunların Döndürülme Faaliyetleri**, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum 1997.

çocuklardan, 359'u on beş ile altmış beş arasındaki orta yaşlılardan, 37'si de altmış beş yaş üzerindeki yaşlı olarak addedeğimiz esirlerden oluşuyordu. Asker ve sivil esir toplam 41.079 kişiydi⁴⁰.

Genellikle askerlerin esir olarak alındığı savaşta üst rütbeli askerlerden çok nefer bulunmaktadır. Sivil halk, Yunan mezaliminde genellikle öldürülmüşlerdi. Özellikle çocuk ve yaşlıların kamplarda bulunması karşılıklı esir mübadelesinde kullanılmak üzere alınmış olduklarını akla getirmektedir. Yunanistan farklı milletlerden insanı da esir kampına götürmesi önüne gelen herkesi esir aldığı anlamına gelir. Ayrıca farklı milletten olanların hemen salıverilmesi, Yunanistan'ın hedefinin açıkça Türk ve Müslüman halk olduğunun kanıtıdır.

Esirlerin İfaşesi

Esirlerin ifaşesi kendi devletlerince karşılanıyordu. Savaş dönemlerinde bu gibi masrafların çıkması ise devletleri zorlayıcı meblağlara ulaşıyordu. Yunanistan, Balkan Umur-ı Maliye Komisyonu'na başvurarak elinde bulundurduğu 80.000 esirin ifaşesi için 20.000 Frank'ın Osmanlı Devletince ödenmesini istedi. Bu meblağ esirlerin tahliyesine kadar artmış ve 40.000'e ulaşmıştı. Ancak Osmanlı Devleti bu miktarın ancak zabitan maaşı olarak kabul edilebileceğini, ayrıca bakımsızlıktan ölen esirlerin ifaşesinin Yunanlılarca tam olarak verilmediğini ve buna binaen ölümlerin yaşandığının ortaya konulması için Balkan Umur-ı Maliye Komisyonuna başvurmuştu⁴¹. Osmanlı Devleti bu talebi yapmakta haksız da değildi. Çünkü burada esir bulunan pek çok Osmanlı vatandaşı açlık ve sefalet içinde hayatta kalmaya çalışıyordu. Yunanistan'da esir olan polislerin, askerlerin, sivillerin yazdıkları mektuplar Yunanistan'ın ifaşesi konusunda komisyonu ve dünya kamuoyunu yanıltmaya çalıştıklarının belgesi şeklindedir.

Yunanistan açıkça vefat edenlerin sayısını saklıyordu. Bunun nedeni vefat edenlerin her biri için beş Osmanlı Lirası ödeyecek olması ve baktığı her esir için ifaşesi parası alacak olmasıydı. Yunanistan savaş yıllarında hayatını kaybeden esir sayısının en az olduğu 31 Mart 1913 tarihli cetveli baz alarak 10.000 esir için 50.000 Osmanlı Lirası ödemeyi Balkan Umur-ı Milliye Komisyonu'na taahhüt etmiş olsa da kısa aralıklarla gelen cetvelerde vefat eden esirlerin 10.000'le sınırlı olmadığı anlaşılmaktaydı. Atina Antlaşması'nın imzalanmasıyla birlikte Yunan Hükümeti tarafından gönderilen cetvelde Osmanlı Devleti sınırlarına 40.353 esirin sevk edildiği bildirilmekteydi. Osmanlı Devleti, Yunanistan'ın elinde bulundurduğunu iddia ettiği 65.000 esirden, sevk ettiği 40.353 üserayı çıkardığında vefat edenler 24.647 gibi bir sayıya çıkmaktaydı. Buna göre 24.647 esir için Yunan Hükümetinin ödeyeceği toplam meblağ 123.235 Osmanlı Lirasıydı⁴². Yalnız bu cetvel incelendiğinde Yunanistan'ın 40.353 askeri elinde tuttuğu ve bunlardan zabitan hariç sivil, neferat, küçük zabitan ve diğer memurlardan oluşan toplam 39.621 üserayı Osmanlı Devleti'ne sevk ettiği anlaşılmaktadır. Buna göre 65.000 esirden 39.621 kişi çıkarıldığında 25.379 üseranın hayatını kaybettiği sonucuna ulaşılabacaktır ki bu sayı her vefat eden esir için alınacak olan 5 Osmanlı Lirası ile hesap

⁴⁰ BOA. HR. HMŞ. İŞO. 25/2, s. 7.

⁴¹ BOA., HR. HMŞ. İŞO, 25/2, s. 11.

⁴² BOA. HR. HMŞ. İŞO, 25/2, s. 5/2.

edildiğinde 126.895 Osmanlı Lirası gibi bir meblağa ulaşılacaktır⁴³. Yunanistan, ikili ilişkileri sağlayan Paris Balkan Umur-ı Maliye Komisyonu'nu ve Osmanlı Devleti'ni yanıltmaya çalışsa da gönderilen cetvellerdeki esir sayılarının incelenmesi sonucu kârlı çıkayım derken zararlı çıkan taraf olmuştur.

Esirlerin Maaşları

Osmanlı Devleti savaş sırasında esir düşen üst rütbeli askerlerine, Yunan askerleri ne kadar maaş alıyorsa o kıymette maaş tahsis etti. Buna göre Ferik, Liva ve Miralay'ın maaşı 438, Binbaşı'nın 321, Birinci Müfrezeye Yüzbaşısı'nın 219, Yüzbaşı'nın 160, Mülâzım-ı Evvel'in 122, Mülâzım-ı Sâni'nin 102, Küçük Zabitan Muavini'nin 73 Frank olarak belirlendi. Esir edilenler arasında yer alan Kaymakam'ın maaşı da 360 Frank'tı⁴⁴. Askerlerin ve kaymakamın maaşı toplam 1.795 Frank'tı.

İaşeleri için yevmiye verilmeyen Yunanistan'ın Nafpaktos Kasabasında esir olan polisler esaretleri sırasında açlıktan ölme aşamasına gelmişlerdi. Onların bu durumu hükümeti harekete geçirmiş ve maaş cetvelleri hazırlanarak esaret hayatı sürdükleri yerlere maaşlarının gönderilmesini sağlamıştı. Maaş cetvelinde bir aylık polis maaşı 564 guruş olarak görülmektedir. Komiser-i Sâni'nin maaşı 822,20, Komiser Muavini'nin maaşı ise 655 guruş olarak hesaplanmıştı. Bu şekilde Osmanlı Devleti'nin bir Komiser, bir Komiser Muavini ve 12 Polis Memuru için ödeyeceği maaş miktarı 8.245.2 guruşa tekabül etmekteydi. Ayrıca burada bulunan polis memurlarına çeşitli ihtiyaçlarına mebni Osmanlı Bankası tarafından 32.000 guruş verilmişti⁴⁵.

Osmanlı Devleti Yunanistan'ın ekonomisini göz önünde bulundurarak ve Sofya Sefareti ile bir dizi yazışarak esarete bulunan nefer ve memurların da günlük ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri cep harçlıklarını hesap etmişti. Buna göre günlük olarak verilecek bu cep harçlıkları şu şekildedir; Büyük Zabitan'a 3, Küçük Zabitan'a, Levazım Memurları'na ve Hocalar'a iki Leva verilecekti. İaşe parası olarak verilen bu paraların karşılığında makbuz alınacaktı. Nefer ve zabitanlara elbise tedarik edilmesi de ayrıca değinilen konu idi⁴⁶.

Esirlerin Muhallefâtları

Esirler yanlarında gerekli gördükleri para ve değerli diğer eşyaları alabilmekteydiler. Zarurî ihtiyaçlarının karşılanmasında bu önemli dahi olsa savaş döneminde ellerinde bulundurdukları her türlü kıymetli eşya onlar öldükten sonra esir eden taraf tarafından alınarak esirin tâbi olduğu hükümete iade edilmekteydi. Yunanistan'ın 10.000-15.000, Osmanlı Devleti'nin 24.647 olarak hesapladığı ölen esirlerin taşınır ve taşınmaz mallarından bilinen sadece 73 kişinin muhallefâtı Osmanlı Devleti'ne bildirilmişti.

24 Ağustos 1913 tarihinde Yunanistan'daki üseranın sadece 11'inin Yunan Harbiye Nezareti Seniyesi'ne teslim edilmiş mal ve paraları bulunmaktaydı. Osmanlı Devleti Hariciye

⁴³ BOA. HR. HMŞ. İŞO. 25/2, s. 7.

⁴⁴ BOA. HR. HMŞ. İŞO. 25/2, s. 12, 12/1, s. 13.

⁴⁵ BOA. EUM. MH. Dosya No: 250, 20 M. 1332.

⁴⁶ BOA. HR. HMŞ. İŞO. 25/2, s. 12, 12/1, s. 13.

Nezaretî'ne Kurye Memuru Hüseyin Bey vasıtasıyla gönderilen muhalefâtın toplam ederi 633 Drahmiydi. Paraları bulunan esirler Lamia, Makronis ve Korfu şehirlerinde vefat etmişlerdi⁴⁷. Geriye kalan 62 kişinin mal varlığı ise Atina Antlaşması'ndan sonra Osmanlı Devleti'ne gönderilmişti⁴⁸.

Yunanistan Hükümeti esirlerin mallarını saklamak suretiyle onların mallarını yağmalamıştı. Bunun farkında olan Osmanlı Devleti, esirlerin geride bıraktıkları her cins eşyanın ederinin ödenmesi için Paris Balkan Umur-ı Maliye Komisyonu'na başvurarak Yunanistan'ca ödenecek olan miktarın bir an evvel belirlenmesini istemişti⁴⁹.

Yunanlıların Elindeki Türk Esirlerin Durumu

Ele geçirilen harp esirleri Yunanistan'ın çeşitli şehirlerinde bulunan esir kamplarına gönderildi. Kamplara yürüyüş yolunda kötü hava şartlarından dolayı bir bataklık haline gelmiş olan tarlalara, sularla dolmuş hendeklere koşarak ölümden kurtulmaya çalışanların çığlıkları, yaralıların iniltileri, ölenlerin meydana getirdiği yığınlar, mevcut faciayı daha korkunç bir hale getiriyordu⁵⁰.

Harp esirlerinin ağırlık noktasını şüphesiz ki askerler oluşturmaktadır. Bu askerlerden biri de Edebiyatımızın en önemli yazarlarından biri olan Ömer Seyfettin'dir. Balkan Harbi'nin patlak vermesiyle kısa süre önce bıraktığı askerliğe geri dönmek zorunda kalmış ve savaş sırasında Yunanlılara yirmi askeriyle beraber esir düşmüştü. Yunanlı askerlerin doktor sıkıntısı çektikleri aşikârdı. Nitekim Ömer Seyfettin ve askerleri kendilerini doktor ve sağlık görevlisi olarak tanıtarak ölümden kurtulabilmişlerdi. Esirlerin mücadelesi Yunanlı askerler olmaktan çıkmıştı. Soğuk, kar, hastalık ve açlık yavaş yavaş esirlerin hayatlarını bitiriyordu. Bir akşam ve bir sabah vardı onlar için çünkü zaman nasıl akıyor, günlerden hangisinde olduklarını bilmiyorlardı⁵¹.

Yerli ve yabancı gazeteler Yunanlıların yaptığı mezalimden bahsediyordu. Hatta Rum gazeteleri bile vahşeti gözler önüne sermekten kendini alamamıştı. Gazetelerde Yunanlı askerler tarafından Makedonya'da yaşlı erkeklerin kulak, burun ve kafalarının kesildiği, kadın ve kızlara tecavüz edildiği, ellerine geçirdikleri asker, memur ve mülkî amirleri esir kamplarına gönderdiği bilgileri yer alıyordu. Yunan askerleri öldürdükleri sivil ve askerleri sokak ortasında bırakıyorlardı. Bu şekilde halkın korkmalarını sağlayarak kendilerine mukavemet etmelerini önlemeye çalışıyorlardı. Kendi dinlerini yaşamakta her zaman serbest bırakılmış Yunanlı din görevlileri dahi; imamları ve dervişleri katletmekten geri durmuyorlardı⁵².

⁴⁷ BOA. HR. Siyasî (SYS.), Dosya No: 2199, 21 N. 1331.

⁴⁸ BOA. HR. HMŞ. İŞO, 25/2, s. 5/1.

⁴⁹ BOA. HR. HMŞ. İŞO., 25/2, s. 8.

⁵⁰ Nuri Yavuz, **agm**, s. 144.

⁵¹ Ömer Seyfettin, **Balkan Harbi Hatıralarım**, Haz. Tahsin Yıldırım, DBY Yayınları, 2011; Hülya Argunşah, "Ömer Seyfettin ve Balkan Günlüğü", **Türk Edebiyatı Dergisi**, 100. Yılında **Balkan Harbi ve Edebiyatımız**, S. 468, Ekim 2012, s. 10.

⁵² İfham Gazetesi, 21 Kanûn-i Sâni 1913, Numara:177.

Gazeteler hem Türklere karşı işlenen mezalimden bahsediyor hem de esir mektuplarını yayınlamak suretiyle yardım gitmeyen, haber alınamayan esirlerin durumu hakkında malumatlı bilgi alınmasını sağlıyordu. İfham Gazetesi'nde yayınlanan bir mektup esirlerin ne düşündüklerine dair ipucu bulmamızı sağlar niteliktedir. Mektup esir edilmeden evvel hayatından çok da memnun olmayan bir sivile aittir. Keşke yine eski hayatıma dönebilsem demek suretiyle mektubuna başlayan bu sivil Yunanistan'ın Popuçtu karyesinde esir olarak bulunuyordu. Popuçtu dört tarafı dağlarla çevrili bir yerdi. Kamp denilen yerler dört beş barakadan oluşan sağlıksız yerlerdi. Popuçtu'ya giderken yanlarında bulunan askerlerden bazıları soğuk ve açlığın verdiği halsizliğe dayanamayarak ölmüştü. Hava sıcaklığı yaklaşık eksi yirmi beş dolaylarındaydı ve üstlerinde elbiseleri, ayakkabıları olmadan yürüyorlardı. Kampa geldiklerinde ekmeğe ve kuru fasulyeden başka katık yoktu. Çevrelerinde dertlerini anlatacakları, ihtiyaçlarını söyleyebilecekleri kimseyi bulamıyorlardı. Yunanlı doktorlar hastalık teşhisi koymakta basiretsizdi. Esir edilenler arasında bulunan Türk doktorların da teşhislerini dinlemiyor, hastaları tedavi etmelerine izin verilmiyordu. Aralarında ölen olmamıştı ama zamanla bu şartlar altında çoğunun öleceğini ve ölmeden önce seslerinin duyurulmasını istiyorlardı⁵³.

Yunanistan, Osmanlı üserasının iâşesi için 20.000 ve daha sonra 40.000 Frank talep etmiş ise de Hariciye Nezareti'ne gelen üsera raporlarında kamplarda iâşesiz, elbisesiz bırakılan esirlerin ölümle yüz yüze geldiği, hasta olanlarla ilgilenen doktorun olmadığı, esirlerin bilgisiz, yaşlı ve hasta olan bakıcıların eline terk edildiği bilgileri yer almaktaydı⁵⁴. Bakımsızlıktan pek çok esir hayatını kaybetmişti. Yunanlılar askere, sivile, memura yani esir ettiği herkese aynı eziyeti yaşatıyordu. Yunanistan'ın üseranın bakımı istemiyle para talep etmesi ancak savaş masraflarını Osmanlı Devleti'ne yıkmak manasına gelmektedir.

Kamplardan bu gibi haberlerin gelmesi geride kalanların umutsuzca beklmelerine neden olduğu gibi, intikam yeminleri etmelerine de neden oluyordu⁵⁵.

Savaş Sırasında Bölgede Yaşayan Siviller

Balkan savaşları sırasında eşini, çocuğunu, kardeşini savaşa gönderen anne, gelin, kız kardeş geri kalanlardı. Onların yanında savaşın anlamını bilmeyen sadece yaşanan vahşetin içinde kalan çocuklar da vardı. Bazı çocuklar esir edilerek kamplara götürülmüştü. Sadece 9 ya da 15 yaşındaydılar ve muhtemelen babalarına ya da abilerine yardım etmek isterken bir Yunanlının önünde kampa giderken bulmuşlardı kendilerini. Bir de geride kalan çocuklar vardı. Onlar savaşamazlardı ancak onların da akıbeti ölümdü. Yunanlı bir askerinin defterinden yansıyan bir olay etnik temizliğin ne derecede olduğunu görmek açısından dikkati çekmektedir: "Bütün bakkallar Türk çocuklarına şeker satarken içine selimani pastilleri karıştırıyor. Çocuklar da bu suretle derhal sancılanıyor, ölüyor. Ne yapalım, kolera!" demektedir.

⁵³ İfham Gazetesi, 21 Kanûn-i Sâni 1913, Numara:177.

⁵⁴ BOA. HR. HMŞ. İŞO. 25/2, s. 17/1.

⁵⁵ Aram Andonyan, *age.*, s. 424.

Görüldüğü gibi çocukların biyolojik silah yöntemiyle öldürüldüğü bir Yunan askerinin ağzından alaycı bir biçimde anlatılmıştı⁵⁶.

Balkan şehirlerinin dışında Anadolu'da da Balkan Savaşı'na giden ve geri dönemeyen askerlerin aileleri vardı. Şehit olanların haberleri geliyor ve akıbetleri biliniyorsa da esirlerin durumları daha kötü bir durumdaydı. Savaşa gönderdiği askerinin bir gün esir edildiği yerden geleceğini umudunu taşıyan ailelerin bekleyişi daha çileli bir hal alıyordu.

Evlerinde bir güç gibi duran erkeklerin olmayışı çevrede art niyetli kişilerin türemesine neden oluyordu. Böylece erkek olmayan evlere saldırılar oluyordu. Evde bulunan değerli eşyalar gasp edilmekte, kadın ve kızlar kaçırılmaktaydı. Aileler bu yüzden Harbiye Nezaret-i Celilesine sürekli mektup göndererek şikâyetlerini bildiriyorlardı. 22 Aralık 1913 tarihinde Garbikaraağaç'ın Dünsil Karyesi'nde bulunan esir annesi Gedik Kızı Ayşe'nin hanesine bazı şahıslar zorla girmiş ve kendisini darp etmişlerdi. Bu durum mahkemeye taşınsa da korkudan olsa gerek Gedik Kızı Ayşe davasından vazgeçmişti. Yine Denizli Sancağı Acıbadem Kasabası'na bağlı Dedesili Karyesi'nde yaşayan ancak savaş sonrası Yunanistan'da esir hayatı süren Çoban Ali Oğlu Osman, annesinden kendisine gelen mektup üzerine Aydın Vilayeti'ne bir mektup yazarak annesinin darp edildiğini, eşyalarının çalındığını ve vatan uğruna bu çileyi çeken esirlerin ailelerinin himaye edilmesini istemekteydi⁵⁷. Adliyeye taşınan başka bir olay da; Yunanistan'ın Pirkos Kasabası'nda esir olan Mehmed oğlu Ali'nin Edirne'de bulunan zevcesi Muhacir Süleyman tarafından kaçırılması ile ilgiliydi⁵⁸. Bunun gibi binlerce vesika devleti esir aileleri için çare arayışı içine girmesine sevk etmişti ki Yunanistan'da kalan esirlerin aileleri için tazminat talebiyle Londra Umur-ı Milliye Komisyonuna başvurmuştu.

Esirlerin Yurda Dönmeleri

Yunanistan Paris Balkan Umur-ı Maliye Komisyonu'na gönderdiği cetvellerde üseranın yurtlarına gönderdiğine dair bilgiler de yer alıyordu. Yalnız cetvellerin birbirini tutmaması memleketlerine dönen savaş esirlerinin sayısını bulmayı zorlaştırmaktadır. Atina Antlaşması'nın imzalanmasıyla birlikte hazırlanan cetvelde terhis edilen küçük zabitan, nefer ve sivil sayısı 39.343 kişiydi. Bu cetvelde toplam üsera sayısı 41.370 kişiden oluşuyordu. Gönderilen üseranın Osmanlı Devleti'ne gelen sayısı 29.143 eski memleketlerine gönderilenlerin sayısı da 10.200 kişiydi. Ayrıca muhtelif kamplarda esir olarak bulunan 30 Polis, 1 Mutasarrıf ve 248 kişiden oluşan üsera grubu da antlaşmanın imzalanmasından iki hafta sonra Osmanlı Devleti'ne iade edilmişti. Osmanlı Devleti'ne ve Osmanlı Devleti'nin kaybettiği topraklara gönderilen toplam üsera sayısı 39.621 kişiden oluşuyordu⁵⁹.

⁵⁶ Şeyma Büyüksavaş Kuran, "Balkan Savaşı Hikâyelerinden Yansıyan Çocuk ve Kadınlar", **1st International Symposium on Sustainable Development**, June 9-10, 2009, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, s. 413.

⁵⁷ BOA. DH. SYS., Dosya No: 112-7B, 20.10.1331.

⁵⁸ BOA. DH. EUM. EMN., Dosya No: 38, 1 M. 1332.

⁵⁹ BOA. HR. HMŞ. İŞO. 25/2, s. 7.

Peyam Gazetesi'nde yer alan bir habere göre Atina Antlaşması'ndan sonra esirler yurda sevk edilmeye başlanmış, vesait olarak ise İstanbul'da gemiler hazır edilmişti. Getirilecek olan esir mevcudu ise 48.000 olarak kayda geçmiştir. Pire'den alınacak olan esirlerden hasta olanlar için 500 yataklı vapurlar tahsis edilmişti⁶⁰. Ancak cetvellere anlaşıldığı üzere yaklaşık kırk bin kadar kişi sevk edilmişti.

Sonuç

Balkan Türkleri, Balkan Savaşları sırasında insanlık tarihinin en kanlı etnik temizliğine ve sürgününe maruz kalmıştı. Erkeği, kadını, yaşlısı, çocuğuyla binlerce insan vatanlarından sürülmüş, binlercesi insanlığı utandıracak vahşetle, katliamla karşı karşıya kalmışlardı. Bugün tarihi belgelere dayandırılmadan, araştırma ve incelemeye yanaşılmadan Türkler aleyhine ortaya atılan iddialar Balkan Savaşı öncesinde ve sonrasında yaşananları sorgulamaktan uzaktır.

Balkan Savaşlarında Yunanistan, genci yaşlısı her yaştan ve milletten Osmanlı vatandaşını çeşitli kamplara sürmüştü. Yunanistan esirlerin sayısını saklanmaya çalışmışsa da bunların sayısı 80.000'den fazladır. Türk ve Müslüman esirler Atina Antlaşması'nın imzalanmasına kadar sağlıklı koşullarda yaşamak zorunda kalmıştı. Bu yaşam savaşı içerisinde seslerini duyurabilmek için gazetelerden medet uman Türk ve Müslümanların üçte biri bu bekleyiş sırasında ölmüş ya da öldürülmüştü. Kamplarda sefalet içinde yaşayan esirlerin aileleri de perişan bir durumdaydı. Yalnız kalmalarını fırsat bilenlerce malları gasp ediliyor, namuslarına göz dikiliyordu. Arkada kalanlar bu olayları yaşamadan kısa süre öncede en sevdiklerinin esir olarak götürülüşlerini, öldürülüşlerini izlemişlerdi. Kamplarda Anadolu'dan gelen mektuplarla fiziken hiç de iyi durumda olmayan esirler ruhen de tükeniyorlardı.

Esir edilenlerden haber almak için hükümeti zorlayan Osmanlı vatandaşlarına bir cevap verilemiyordu. Yunanistan'ın kaç kişi esir ettiği, esir edilen vatandaşların kim olduğuna dair hükümetten yazılar gönderilmişse de bir cevap alınamıyordu. Devrin yardım kuruluşlarından Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Balkan esirleri hakkında malumatlı bir bilgi alma adına çalışmalarda bulunuyordu. Üsera raporları tutan bu kuruluş, esirlerin mektup alışverişini, giyecek, yiyecek gibi ihtiyaçlarını karşılıyordu. Uluslararası hukukta yardım kuruluşlarına müdahale yasak olmasına rağmen Hilâl-i Ahmer'in yardımları Yunanistan engeline takılmıştı.

Yunanistan, Balkan Savaşları'nda ele geçirdiği insanları sözde esir kamplarına aldıysa da açlığa, sefalete iterek bir savaş suçu işlemiştir. Dünyanın göz yumduğu, unuttuğu Balkan katliamlarının bir kesiti olan esirler meselesine biraz da bu yönden bakmak gerekir. Olay sadece birkaç insanın esir edilmesi değildir. Türk ırkının temizlenmesi adına suçlu suçsuz insanların ölümüne götürülüşleridir. Yunanistan kendi birliğini kurma amacıyla bir Türk düşmanlığı ortaya koymuş ve bunu safha safha uygulamıştır. Esirler konusunda uyguladığı tutum ise ne Lahey'de ne de Cenevre'de alınan kararlarla paralellik göstermektedir. Uyguladığı vahşetin görünen kısmı yaklaşık 25.000 ölüdür.

⁶⁰ Peyam Gazetesi, 1329, Sene: 1, s. 1.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA.), Hariciye Nezareti, Hukuk Müşavirliği, İstişare Odası, (HR. HMŞ. İŞO), 25/2, 5/1, 5/2, 11, 11/1, 12/1, 17/1.
- BOA. Dâhiliye Nezareti, Emniyet-i Umumi Muhâsebe Kalemi Belgeleri (DH. EUM. MH.) Dosya No: 53, 6. Ca.1331.
- BOA. DH. EUM. Emniyet Kalemi Belgeleri (EMN.), Dosya No: 38, 1 M. 1332.
- BOA. DH. EUM. MH. Dosya No: 250, 20 M. 1332.
- BOA, DH. Siyasî (SYS.), Dosya No: 112-7B, 20.10.1331.
- BOA. HR. SYS., Dosya No: 2199, 21 N. 1331.

Gazete ve Mecmualar

- İfham Gazetesi**, 21 Kanûn-i Sâni 1913, Numara:177.
- Peyam Gazetesi**, 1329, Sene 1, s. 1.
- Osmanlı Hilâl-i Ahmer Mecmuası** "Hilâl-i Ahmerin Balkan Harbindeki Faaliyeti", Sene 1, S. 1, Basım Tarihi 15 Eylül 1921, Ahmed İhsan ve Şürekası Matbaacılık Osmanlı Şirketi.

Araştırma Kaynakları

- ANDONYAN Aram, **Balkan Savaşı**, Çev. Zaven Biberyan, Aras Yayıncılık, İstanbul 1999.
- ARGUNŞAH Hülya "Ömer Seyfettin ve Balkan Günlüğü", **Türk Edebiyatı Dergisi**, 100. Yılında Balkan Harbi ve Edebiyatımız, S. 468, Ekim 2012, s. 10-14.
- ARTUÇ İbrahim, **Balkan Savaşı**, Kastaş AŞ. Yayınları, İstanbul 1988.
- BAYUR Yusuf Hikmet, **Türk İnkilâbı Tarihi**, C. II, Kısım II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991.
- BERBER Engin, "Türk-Yunan Savaşından Sonra Sivil Tutukluların ve Savaş Tutsaklarının Değişimi", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, S. IV, Ege Üniversitesi Yayınevi, İzmir 1989, s. 109-136.
- HAYTA-BİRBUDAK, Necdet-Togay S.; **Balkan Savaşları'nda Edirne**, ATASE Yayınları, Ankara 2010.
- ÇANLI Mehmet **Milli Mücadele Döneminde Türk-Yunan Esirleri ve Mübadelesi (1920-1923)**, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1993.
- ÇAPA Mesut, "Balkan Savaşında Kızılay (Hilâl-i Ahmer) Cemiyeti", **OTAM**, S. 1, Ankara 1990, s. 89-115.
- FİDAN Abuzer, **İslâm Hukukunda Esirlerin Statüsü**, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Van 2009.
- HALL Richard C., **Balkan Savaşları**, Çev. Tanju Akad, Homer Kitapevi, İstanbul 2003.

- BÜYÜKSAVAŞ Kuran Şeyma, “Balkan Savaşı Hikâyelerinden Yansıyan Çocuk ve Kadınlar”, **1st International Symposium on Sustainable Development**, June 9-10, 2009, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, s. 413-416.
- HİÇYILMAZ Ergun, **Esir Kampları Bana Biraz Hürriyet Yollar Mısın?**, Beyaz Balina Yayınları, İstanbul 2001.
- KUTLU Cemil, **I Dünya Savaşında Rusya’daki Türk Esirleri ve Bunların Döndürülme Faaliyetleri**, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum 1997.
- Doğuştan Günümüze İslam Tarihi**, C. 12, Çağ Yayınları, Ankara 1998.
- ORAN ARSLAN, Nebahat; **Birinci Dünya Savaşında Türkiye’deki Rus Savaş Esirleri**, IQ Yayınları, İstanbul 2008.
- ÖZEL Ahmet, **İslâm Devletler Hukukunda Savaş Esirleri**, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1996.
- ÖZEL Ahmet, “Esir”, **DİA**, C. XI, İstanbul 1995, s. 382-389.
- UÇAROL Rıfat; **Siyasi Tarih (1789-1994)**, Filiz Kitapevi, İstanbul 1995.
- SEYFETTİN Ömer, **Balkan Harbi Hatıralarım**, Haz. Tahsin Yıldırım, DBY Yayınları, 2011
- SEZGİN İbrahim, “Balkan Savaşları Sonrası Yunanistan’ın Soydaşlarımıza Karşı Sürdüğü Politika”, **Askeri Tarih Bülteni**, S. 38, Genel Kurmay Basımevi, Ankara 1995, s. 101-123.
- YAVUZ Nuri, “Birinci Balkan Harbi ve Selanik’in Kaybı”, **Akademik Bakış**, C. I, S. 2, Ankara 2008, s. 139-154.
- YILMAZ Mehmet, “Balkan Savaşlarından Sonra Türkiye’den Yunanistan’a Rum Göçleri”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 10, Güz 2001, s. 13-38.